

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

УДК 341.322

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.5/28>

Дмитренко Д. О.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПРОБЛЕМА УЧАСТІ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

У науковій публікації досліджується проблема участі дітей у збройних конфліктах. Автором проведений історико-правовий аналіз вербування та примусового залучення дітей до лав збройних сил держав або незаконних організацій. З'ясовано, що першим у світовій історії прикладом воєнної кампанії, в якій брали участь діти став «Хрестовий похід дітей» у 1212 році. Проаналізовано процедуру вербування дітей в нацистській Німеччині та історію створення окремих дитячих військових організацій для дітей різних вікових груп. Вперше досліджено участь дітей-комбатантів у В'єтнамській війні, Громадянської війни в Камбоджі, Кампучійсько-в'єтнамському конфлікті, Громадянської війни у М'янмі та Громадянській війні в Лаосі. Висвітлено питання дітей-солдатів у Громадянській війні в Анголі та виявлено, що демобілізовані діти-комбатанти не отримали належних учаснику бойових дій гарантій та пільг. Досліджено проблему створення дитячих військових організацій та використання у військових діях українських дітей на тимчасово окупованих територіях незаконними озброєними групами, відмінними від збройних сил держави. Виділено проблемне питання фізичної та моральної реабілітації дітей-учасників збройних конфліктів, особливо тих, котрі примусово здійснювали особливо тяжкі злочини, або стали жертвами сексуального насильства. Наголошено на необхідності створення механізмів захисту, що контролюються міжнародними міждержавними й недержавними організаціями, що дозволить відшкодувати шкоду, нанесену дітям в результаті їх примусовому залученню до участі у збройному конфлікті, а також отримати матеріальну підтримку, політичний притулок та/або громадянство. Уважається за потрібне розробка та прийняття Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що передбачає медичні, психологічні й соціальні питання реабілітації, що безпосередньо брали участь у збройному конфлікті. Зроблено висновок, що в умовах цивілізованого суспільства мінімальний вік добровільного призову осіб до національних збройних сил повинен становити не менше 18 років з метою уникнення зловживань з боку держав-учасниць.

Ключові слова: діти-солдати, збройний конфлікт, захист прав дітей, вербування, воєнний злочин.

Постановка проблеми. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року містять усі положення щодо захисту дітей в період збройних конфліктів, однак діти-комбатанти в умовах сьогодення виразно демонструють, що міжнародно-правові стандарти у сфері захисту дітей у період збройних конфліктів деякими державами просто ігноруються. Вербування українських дітей на тимчасово окупованих територіях терористичними організаціями та їх мілітаризація постає величезною проблемою як соціального, так і політичного характеру нашої держави. Згідно з частиною 2 статті 8 Статуту Міжнародного Кримінального Суду, набір або вербування дітей віком до п'ятнадцятих років до

складу збройних сил чи груп або використання їх для активної участі в бойових діях вважається воєнним злочином [1]. Міжнародний кримінальний суд (МКС) видав довічні ордери на арешт в.в. путіна та м.о. львової-белової (уповноваженого з прав дітей в Офісі Президента російської федерації) за воєнні злочини. Обидві особи звинувачуються у скоєнні незаконної депортації дітей та незаконного переміщення населення з окупованих територій України до російської федерації. 25 червня 2025 року Президент України та Генеральний секретар Ради Європи підписали Угоду про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Вищезазначені дії вказують початок масштабного процесу, та

на невідворотність відповідальності осіб, що порушують основоположні норми міжнародного права, а також подають надію українському народу та вченим-юристам. Наразі питання залучення дітей до збройних конфліктів для України є відкритим, тому дослідження цього питання є особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання залучення дітей до участі у збройних конфліктах досліджували науковці: Барчук В.О., Задніпровська О.Ю., Клименко О.Ю., Костенко І.В., Крестовська Н.М., Кривовяз О.В., Нечитайло І.М., Ніколайчук С.В., Реньов Є.В., Сироїд Т.Л., Турченко О.Г., Чайка І.О., Чепкова К.О., Чеховська М.М., Цокур Є.Г., Юртаєва К.С. та ін. Проте окремі питання залучення дітей до участі у збройних конфліктах потребують додаткових досліджень.

Постановка завдання. Мета статті полягає у комплексному дослідженні питання залучення дітей до збройних конфліктів як на національному, так і на міжнародному рівні.

Виклад основного матеріалу. Питання участі дітей у збройних конфліктах має давню історію. На початку XIII століття з метою звільнення Єрусалиму від іновірців на територіях сучасної Німеччини та Франції зібрався народний рух, що отримав історичну назву «Хрестовий похід дітей», у якому брали участь тисячі дітей. Цей Хрестовий похід став першим у світовій історії прикладом воєнної кампанії, в якому солдатами стали діти. У беззбройний похід одночасно вирушили діти та ченці з Франції та Німеччини, що мали на меті визволення Гробу Господнього, а також помсти за вбитих у хрестових походах рідних. У рукописах літописця Церкви Святого Пантелеймона згадується, що діти віком від шести до дванадцяти років почали похід з Кельну до Рейну. Більшість джерел зазначає, що діти не дісталися навіть до Альпів, а загинули в дорозі від голоду, холоду та хвороб. Однак, єпископ Кремони Сікард у своїх рукописах зазначав, що діти все ж таки дісталися Генуї, де після розгрому їх табору поділилися на дві групи. Перша група пішла до Марселю, а другій вдалося дійти до Риму. У збірнику «Геста Треверорум» (Gesta Treverorum), що складається з записів архієпископа Тріра, зібраних чернями абатства Святого Маттія в Трірі згадується, що одна з груп дитячого хрестового походу дійшла до Бриндизи, де єпископ заборонив дітям сідати у човни, підозрюючи, що батько очільника походу Ніколаса мав намір продати дітей у рабство. Інша ж група дітей відправилась до Святої Землі на чов-

нах, які зрештою були захоплені, а діти передані у рабство сарацинам [2].

Французький дитячий похід був більш чисельний, ніж його німецький аналог. Тридцять тисяч дітей з усієї Франції вирушили з Парижу до Марселю. Лише у 1230 році один з ченців, що відплив на одному з кораблів з юними хрестоносцями з Марселю повернувся у Європу та розповів, що два кораблі з дітьми загинуло під час шторму, а інші п'ять кораблів прибули до Алжиру, де діти були передані работоргівцям за попередньою згодою з марсельськими купцями Гуго Ферреусом і Уільямом Поркусом, що надали дітям кораблі і продовольство. Близько чотирьохста дітей було продано Халіфу та знаті. Інші потрапили в рабство до Алжиру, Єгипту та Багдаду. Більшість дітей загинуло від насильства, важкої праці та хвороб. Жодна дитина не повернулась з полону. Вісімнадцять дітей були доставлені до Багдаду та страчено через відмову прийняття ісламу [2].

У XIV столітті султан Османській імперії Басид I запровадив практику рекрутування яничарів з-поміж християнських підданих султана через «девширме», що являв собою надзвичайний податок «кров'ю». Зазначена практика передбачала набір синів християнських полонених віком від п'яти до дванадцяти років, що проживали на землях, які тривалий час перебували у складі імперії [3].

У XIX столітті у французьких та англійських арміях існувала поширена практика залучення дітей до війська як барабанщиків та дударів, що виконували важливу роль зв'язку на полі битви. Попри введення більшістю країн вікового критерію для служби у війську, механізму запобігання залученню дітей до збройних конфліктів не існувало [4].

До початку Другої світової війни нацистська Німеччина та її пропаганда зумовили створення окремих організацій дітей: «Німецька молодь» (Deutsches Jungvolk), куди залучалися хлопців віком від 10 до 14 років; Союз молодих дівчат (Jungmädelsbund) для дівчат віком від 10 до 14 років; Союз німецьких дівчат (Bund Deutscher Mädel) для дівчат віком від 14 до 18 років; та «Гітлерівська молодь» (Hitlerjugend) для підлітків віком від 14 до 18 років. Діти чоловічої статі розглядалися як майбутні члени партії та солдати, а основною метою вищезазначених організацій для хлопців була не лише ідеологія, а й військові навчання, зокрема, стрілецьку і фізичну підготовку. Після успішного виконання програми хлопчиками видавали кинджал

з девізом організації «Гітлерівська молодь» – «Кров і честь» (Blut und Ehre) [5].

Вже у 1939 році «Гітлерівська молодь» підготувала покоління молодих людей, що здобули практичні навички для участі у війні. Повнолітні учасники організацій активно залучалися як солдати, поліцейські, а також медики та секретарі. Розповсюдженою була й практика їх розміщення на анексованих Німеччиною територіях з метою германізації. Молодші представники «Гітлерівської молоді» та «Союзу німецьких дівчат» здебільшого займалися приготуванням пакунків допомоги для військ на фронт та ін. У 1943 році у нацистській Німеччині почався гострий дефіцит людського ресурсу в усіх галузях промисловості та армії. Вже восени 1943 року почалася кампанія вербування неповнолітніх до військової служби. Одна з окремих дивізій неповнолітніх була причетна до масових вбивств канадських військовополонених в Арденському абатстві, а також розстрілі 86 цивільних у прикордонному селищі Аск 1 квітня 1944 року [6].

У січні 1945 року керівництво «Гітлерівської молоді» оголосило «імперський призов» до лав вермахту, в результаті якого було мобілізовано близько 250 тисяч неповнолітніх добровольців, які здебільшого залучалися до диверсійних актів в тилу та підрозділів, що забезпечували прикриття виходу частин вермахту з бою. У результаті нищівна ситуація на фронті залишилась без змін, а більшість дітей загинуло через недосвідченість та фізичну слабкість.

Під час війни у В'єтнамі діти під впливом комуністичної ідеології активно долучалися до партизанських загонів та лав збройних сил. У в'єтнамському суспільстві роль дітей у війні широко визнана й донині. Наприклад, у документальному фільмі «Trường Sơn một thời con gái» («Чуонг Сон – час дівчаток»), створеному Quốc Phòng TV (в'єтнамським каналом, що виключно присвячений питанням національної безпеки, оборони та політики), кілька колишніх дівчат-солдатів розповідали, що вони «неповнолітні» і добровільно приєдналися до партизанів у п'ятнадцять років. Окрім В'єтнаму, діти брали участь у різних азійських військових конфліктах, будучи особливо важливими дійовими особами в Громадянській війні в Камбоджі, Кампучійсько-в'єтнамському конфлікті, Громадянській війні у М'янмі та Громадянській війні в Лаосі [7]. Однак, на відміну від інших континентів, Азія загалом є недостатньо дослідженим континентом у галузі конфліктології.

Громадянська війна в Анголі завершилась у 2002 році угодою між урядовими збройними силами та найбільшою опозиційною групою, Національним союзом за повну незалежність Анголи (УНІТА) (União Nacional para a Independência Total de Angola, UNITA). Близько 100 тисяч комбатантів з УНІТА було демобілізовано. Більшість з них отримали п'ятимісячне грошове забезпечення, офіційні документи, а деякі були інтегровані до національної поліції та збройних сил. Однак неповнолітні 7 тисяч солдатів (хлопці та дівчата) віком до сімнадцяти років, не були включені до програми демобілізації та отримали лише посвідчення особи та продовольчу допомогу, надану міжнародною спільнотою. Досвід примусової мобілізації дітей в Анголі відзначається своєю жорстокістю, адже командна структура УНІТА встановлювала суворі покарання за порушення правил. Солдати били дітей за невиконання наказів або змушували їх носити важкі вантажі. Іншими покараннями були небезпечні роботи, зокрема збір дров та їжі в районах, контрольованих Збройними силами Анголи [8].

В ірано-іракській війні було залучено тисячі дітей. Неповнолітні солдати були рівнозначними повнолітнім та використовувалися як зброєні бійці на передовій. Найбільший дитячий військовий підрозділ «Ашбаль Саддам» («Левенята Саддама») складалась з 8 тисяч хлопчиків віком від 10 до 15 років, які проходили військові навчання, зокрема, користуватися стрілецькою зброєю та піхотною тактикою. Військовий табір передбачав 14 годин щоденної військової підготовки та політичної ідеології. Одні з методів навчання були спрямовані на зниження чутливості дітей до насильства, що передбачало часті побиття та навмисну жорстокість до тварин [9].

В Уганді була розповсюджена практика викрадення дітей та направлення їх до таборів військової підготовки для майбутнього залучення до повстанської армії. Діти становили 80% від загальної кількості партизан Уганди. Жертвами стали понад 20 тисяч дітей віком від 7 до 15 років [10].

Світова спільнота суворо засуджує залучення дітей до збройних конфліктів. Прогресом у цій галузі стало прийняття у 2000 році Факультативного Протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (далі – Протокол). Статті 1 та 2 Протоколу наголошують, що держави повинні вживати заходів для забезпечення того, щоб особи віком до 18 років не брали прямої участі у військових конфліктах,

а також не підлягали обов'язковому призову до збройних сил. Натомість стаття 3 Протоколу допускає можливість добровільного призову до збройних сил осіб віком до 18 років за умов: добровільного характеру призову; наявності згоди батьків або законних опікунів цієї особи; повного інформування особи про обов'язки, пов'язані з несенням такої військової служби; та надання достовірного свідоцтва віку особи [11].

Враховуючи умови сьогодення, проблема вербування дітей залишається незмінною, адже у міжнародному гуманітарному праві наразі відсутні дієві механізми покарання за залучення дітей до збройних конфліктів. Така безкарність зумовлює примусове вербування десятків тисяч дітей в сучасному світі.

Стаття 4 Протоколу забороняє вербування або використання у військових діях осіб віком до 18 років збройними групами, відмінними від збройних сил держави [11]. Яскравим прикладом такого порушення є терористичні угруповання ДНР та ЛНР, що систематично використовують вербування українських дітей на тимчасово окупованих територіях, та почали створювали дитячі військові організації ще у 2014 році. Одним з перших став дитячий диверсійний батальйон під назвою «Батальйон Святого Георгія» для дітей віком від 12 до 16 років, основною метою якого була військова підготовка та отримання навичок диверсійної роботи: стрільби, мінування, розвідувальної роботи, рукопашного бою та ін. Незаконні терористичні угруповання також створюють клуби військової підготовки, де діти зі справжньою зброєю в руках навчаються бойового мистецтва воювати в малих групах, з урахуванням топографічних особливостей місцевості. До них належать клуби: «Братство народів», «Амазонки» та «Російський ведмідь», «Батальйон Восток», «Бригада Призрак». Місія ОБСЄ влітку 2015 року офіційно зафіксувала факт присутності неповнолітніх осіб у складі незаконних озброєних формувань терористичного загону ДНР на в'їзді до населеного пункту Широкіно Донецької області. Діти несли службу на контрольно-пропускному пункті терористів зі зброєю та у формі незаконного збройного формування [12].

Після повномасштабного вторгнення РФ на Україну, на тимчасово окупованих російською територіях дітей-сиріт навчають військовій справі під керівництвом інструкторів центру «Воїн». Центральною організацією з вербування та мілітаризації дітей виступає «ЮНАРМІЯ». Заняття з тактичної медицини, управління БПЛА та основ

військової підготовки проводять учасники й ветерани війни проти України, формуючи у дітей «патріотичні» цінності, орієнтовані та підтримку держави-агресора [13].

Важливими нормативно-правовими актами у цій галузі стали: Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування або використання збройними силами чи збройними угрупованнями та Паризькі принципи та керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами або збройними угрупованнями 2007 року (далі – Паризькі акти). Паризькі акти спрямовані на: запобігання незаконному вербуванню або використанню дітей; сприяння звільненню дітей, пов'язаних зі збройними силами та збройними групами; сприяння реінтеграції всіх дітей, пов'язаних зі збройними силами та збройними групами; забезпечення максимально захисного середовища для всіх дітей [14; 15]. Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування або використання збройними силами чи збройними угрупованнями та Паризькі принципи і керівні вказівки щодо дітей, пов'язаних зі збройними силами або збройними угрупованнями 2007 року не мають обов'язкової юридичної сили, а постають як заклик до держав, що беруть участь у військових діях, переглянути своє національне законодавство та привести його у відповідність до міжнародно-правових стандартів. Паризькі акти наголошують на недопущенні участі дітей у військових діях, та наданні допомоги вже залученим неповнолітнім, оскільки діти є насамперед жертвами воєнних дій.

Національне законодавство України повністю відповідає вимогам та нормам міжнародного гуманітарного права щодо заборони залучення дітей до участі в збройних конфліктах. Зокрема, стаття 30 Закону України «Про охорону дитинства» наголошує на: «забороні участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах інших держав або насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, а також використання дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, залучення та/або втягування дітей до не передбачених законами України воєнізованих чи збройних формувань, пропаганда війни» [16]. Заборону вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях також передбачає стаття 438 Кримінального Кодексу України [17].

Надважливою проблемою є фізична та моральна реабілітація дітей-учасників збройних конфліктів, особливо тих, котрі примусово здійснювали особливо тяжкі злочини, або стали жертвами сексуального насильства. Паризькі акти та Комплексні стандарти щодо роззброєння, демобілізації та реінтеграції передбачають розроблення державами планів щодо роззброєння, демобілізації та реінтеграції усіх категорій дітей. Найбільш ефективними методами реабілітації дітей після завершення збройного конфлікту можна вважати: надання матеріальної допомоги дітям та їхнім родинам, забезпечуючи їх необхідними продовольчими товарами, та/або евакуації до місць, віддалених від бойових дій; створення механізму, що дозволяє відшкодування шкоди, завданої збройним конфліктом, а також безперешкодне надання їм політичного притулку, отримання громадянства, первісної матеріальної підтримки у країні перебування, а також надання іншої допомоги, як безпосередньо під час ведення збройного конфлікту, так і на окупованих територіях.

Висновки. З огляду на вищевикладене, створення механізмів захисту, що контролюються

міжнародними міждержавними і недержавними організаціями дозволить відшкодувати шкоду, нанесену дітям в результаті їх примусовому залученню до участі у збройному конфлікті, а також отримати матеріальну підтримку, політичний притулок та/або громадянство. Також вважається необхідним розробка та прийняття Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що передбачає медичні, психологічні та соціальні питання реабілітації, що безпосередньо брали участь у збройному конфлікті.

Світова спільнота також повинна забезпечити те, що міжнародні норми, стандарти й рекомендації щодо захисту вразливих груп населення є обов'язковими, а їх неухильне виконання та жорсткі механізми примусу та контролю будуть сприяти їх дотриманню усіма державами.

Важливо також наголосити, що статтю 38 Конвенції про права дитини необхідно переглянути, адже в умовах цивілізованого суспільства мінімальний вік добровільного призову осіб до національних збройних сил повинен становити не менше 18 років з метою уникнення зловживань з боку держав-учасниць.

Список літератури:

1. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Peter Raedts Children's crusade of 1212. *Journal of Medieval History*. № 3. 1977. Р. 279–324. DOI: [https://doi.org/10.1016/0304-4181\(77\)90026-4](https://doi.org/10.1016/0304-4181(77)90026-4)
3. Срібняк І. В. Яничарський корпус османської армії (1362 р. – кінець XVI ст.). Україна у Центрально-Східній Європі. – К.: Інститут історії НаН України. 2010. Вип. 9-10. С. 26–41. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/1213>
4. Крестовська Н. М. Дитина і зброя: історико-правові аспекти. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2018. Вип. 1. С. 164–174. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.1.2018.141997>
5. Ковальчук В. «Вермахту потрібні солдати»: виховання й освіта під впливом нацизму. *Київські історичні студії: науковий журнал*. 2022. № 1 (14). С. 44–48. <https://doi.org/10.28925/2524-0757.2022.15> URL: <https://istorstudio.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/312/412>
6. United States Holocaust Memorial Museum «Hitler Youth» Holocaust Encyclopedia. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/hitler-youth-2>
7. Nguyen M. A. Participation of children in the Vietnam War, 1955-1975 (Doctoral dissertation, Goldsmiths, University of London). 2022. URL: https://research.gold.ac.uk/id/eprint/32163/1/POL_thesis_NguyenM_2022.pdf
8. Human Rights Watch Children's Rights Division FORGOTTEN FIGHTERS: *Child Soldiers in Angola*. 2 April 2003, Vol. 15, No. 10 (A). URL: <https://reliefweb.int/report/angola/forgotten-fighters-child-soldiers-angola>
9. Peter W. Singer Facing Saddam's Child Soldiers. Brookings. January 14, 2003. URL: <https://www.brookings.edu/articles/facing-saddams-child-soldiers/>
10. Чайка І. Ю., Цокур Є. Г. Діти-комбатанти у постконфліктному періоді: проблема відповідальності і захисту прав дитини (зарубіжний досвід для України). *ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ*. 2019. № 2. С. 15–21. DOI: 10.31558/2519-2949.2019.2.2
11. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text
12. Клименко О. Залучення дітей до участі в збройних конфліктах: моделі та методи вербування (український досвід). *Соціологічні студії*, 2019. № 2 (15), С. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306->

3971-2019-02-13-20. – URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16831/1/Соціологічні%20студії_2019_2_10-17.pdf

13. Аналітичний звіт «Мілітаризація українських дітей на тимчасово окупованих територіях України»: ЦЕНТР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ від 16.01.2025. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-militaryzacziya-ukrayinskyh-ditej-na-tymchasovo-okupovanyh-terytoriyah-ukrayiny/>

14. Paris commitments to protect children from unlawful recruitment or use by armed forces or armed groups. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/pariscommitments_en.pdf

15. The Paris principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups. URL: <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/parisprinciples.pdf>

16. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n305>

17. Кримінальний Кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Dmytrenko D. O. THE PROBLEM OF CHILDREN'S PARTICIPATION IN ARMED CONFLICTS

The scientific publication concerns the problem of children's participation in armed conflicts. The author conducted historical analysis of the enlistment and forced recruitment in Europe, Asia and Africa. It has been established that the first ever military campaign against children was the «Children's Crusade» during the summer of 1212. This study has identified that the creation of separate children's military organizations for different age groups was a precondition for the process of recruiting children in Nazi Germany. The paper analysed the participation of child combatants in the Vietnam War, the Cambodian Civil War, the Cambodian-Vietnamese conflict, the Myanmar Civil War, and the Laotian Civil War. Another major finding was that the demobilisation programme of Angola discriminates against children, many of whom carried out the same duties as adults during the conflict. Consequently, the government of Angola failed to provide appropriate care and protection for children who are affected by armed conflict. The author affirmed that Ukraine suffers from the problem of the creation of children's military organizations by russian terrorist organisations and the use of Ukrainian children in military operations in temporarily occupied territories by illegal armed groups. The author highlighted that among the most important issues is physical and moral rehabilitation of children involved in armed conflicts, especially those who were forced to commit particularly serious crimes or became victims of sexual violence. The article suggests changes to the minimum age for voluntary recruitment into the national armed forces and suggested that it should be at least 18 years in order to avoid overusing the law by the States. It appears that there is a need to create protection mechanisms monitored by international intergovernmental and non-governmental organizations, which would guarantee fair compensation for the harm caused to children as a result of their forced involvement in armed conflict, as well as material support, political asylum and/or citizenship. Furthermore, the author suggests that another optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the medical, psychological and social issues of rehabilitation and reintegration of children affected by armed conflict.

Key words: child soldiers, armed conflict, children's rights protection, enlistment of children, war crime.

Дата надходження статті: 31.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025